

Pohjoismaiden EU-kansanäänestykset: puolueiden peruslinjat ja kansalaisten mielipiteet Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa

HEIKKI PALOHEIMO

ABSTRACT
Nordic referendums
on membership in
the European Union

In autumn 1994, a consultative referendum was organized in Finland, Sweden and Norway on the possible membership in the European Community. In Finland and Sweden, a majority of participants voted yes (57 per cent in Finland and 52,2 per cent in Sweden). In Norway, a majority (52,3 per cent) of voters voted no.

In all three countries, opinions towards EU membership became more positive in the late 1980's. As a result of economic decline, turbulence in the monetary markets, and scepticism towards the Maastricht Treaty, resistance towards EU membership rose in 1991 and 1992. In 1994, opinions on EU membership became more positive again.

Basic arguments for and against EU membership varied from one country to another. In Finland, problems of security were more important than in Sweden and Norway. In Sweden, problems of employment and the welfare state were more prominent. In Norway, scepticism towards political integration was bigger than in Finland and in Sweden. In the referendum, Norwegians had no need to look for new security guarantees.

Syksyllä 1994 sekä Suomi, Ruotsi että Norja järjestivät neuvoa-antavan kansanäänestyksen Euroopan unioniin liittymisestä. Se oli ensimmäinen kerta, kun kolmessa Pohjoismaassa järjestettiin kansanäänestys samana vuonna – ja vieläpä samasta aiheesta.

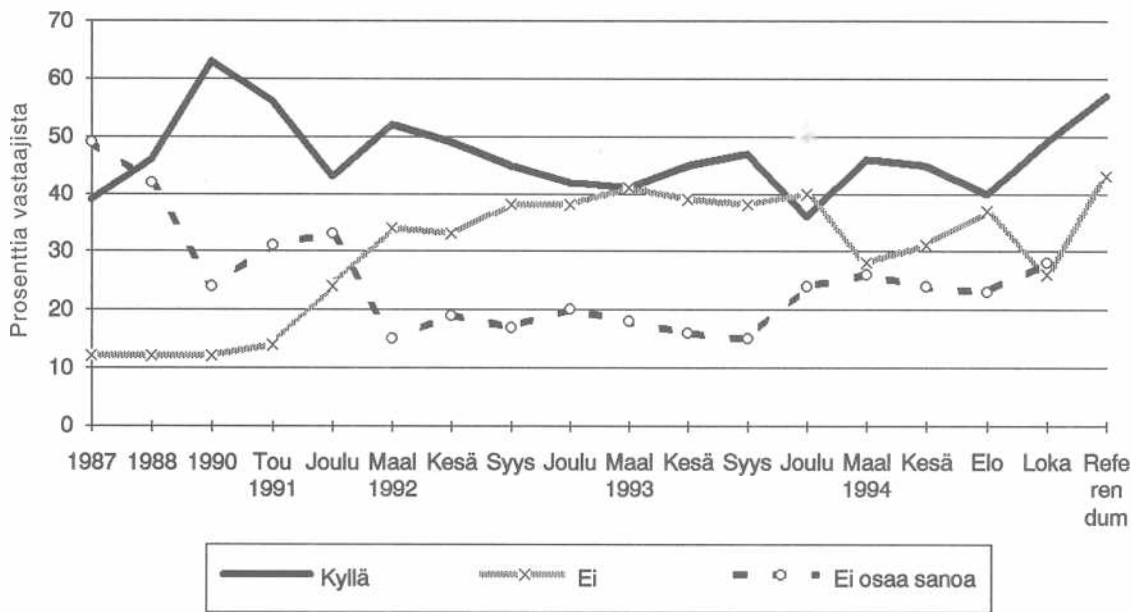
Suomen kansanäänestyksessä 16. lokakuuta 57 % äänestäjistä kannatti Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Vaaliurnilla kävi 74 % Suomessa henkikirjoilla olevista äänioikeutetuista. Ruotsin kansanäänestyksessä 13. marraskuuta 52,2 % äänestäjistä kannatti Ruotsin liittymistä Euroopan unioniin. Kansanäänestykseen osallistui 82,4 % äänioikeutetuista. Osanotto oli korkeampi kuin yhdessäkään aikaisemmassa Ruotsin kansanäänestyksessä. Sekä Suomen että Ruotsin valtiopäivillä jäsenyysoppi-

mus hyväksyttiin joulukuussa 1994.

Norjan kansanäänestyksessä 28. marraskuuta 52,3 % norjalaisista vastusti ja 47,7 % kannatti Norjan liittymistä Euroopan unioniin. Äänestysaktiivisuus ylitti kaikki Norjan kansanäänestykset ja vaalit tällä vuosisadalla. Vaaliurnilla kävi 88,6 % äänioikeutetuista. Kansanäänestys oli neuvoa-antava, mutta jäsenyyttä kannattaneet kansanedustajat sitoutuivat suuren kunnioittamaan kansanäänestyksen tulosta.

Tässä artikkelissa kuvataan EU-jäsenyyteen liittyvien mielipiteiden kehittymistä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa ja eritellään EU-jäsenyyden kannatusta eri väestöpiireissä kansanäänestyskampanjoinnin aikana ja kansanäänestyksessä.

Kuvio 1. Pitäisikö Suomen liittyä EU:n (EY:n) jäseneksi?

Lähde: Suomen Gallup Oy (vuodet 1987–1991); Taloustutkimus Oy (vuodet 1992–1994).

Suomi kääntyi länteen¹

Kaikissa Pohjoismaissa EY-jäsenyyden suosio kasvoi 1980-luvun loppuvuosina. Jäsenyyden kannatus oli suhteellisen korkealla vuonna 1990, minkä jälkeen se laski vuosina 1992–1993. Vuonna 1994 EU-jäsenyyden suosio taas kasvoi kaikissa kansanäänestykseen valmistautuneissa Pohjoismaissa.

Euroopan yhteisön sisämarkkinaohjelman toteuttamiseen liittyvät optimistiset odotukset lisäsivät 1980-luvun loppuvuosina EY-jäsenyyden suosiota. Sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän nopea romahtaminen Itä-Euroopassa vuosina 1989–1991 vaikutti EY-jäsenyyttä koskeviin tilannearvioihin Suomessa enemmän kuin muissa EY-jäsenyyttä hakeneissa maissa.

Vuodesta 1991 alkaen EY-maiden talous ajautui syvään lamaan, ja vuotta myöhemmin valuuttaspekulaatiot saivat EY-maiden raha-

markkinat kaottiseen tilaan. Näiden tapahtumien seurauksena kansalaisten luottamus EY-jäsenyyden taloudelliseen edullisuuteen alkoi heikentyä.

Maastrichtin sopimus (1992) antoi Länsi-Euroopan yhdentymiselle uuden, aikaisempaa poliittisemmän ulottuvuuden. Unionisopimuksen ratifiointi nostatti paljon kritiikkiä myös EY-maissa. Tanskan kesäkuussa 1992 järjestämän Maastricht-kansanäänestyksen kielteinen tulos viritti muissa Pohjoismaissa keskustelua siitä, miksi tanskalaisten enemmistö vastusti Maastrichtin sopimusta.

Kriittisten äänenpainojen lisääntymisestä huolimatta Suomessa oli vuodesta 1992 alkaen koko ajan suhteellisesti enemmän EU-jäsenyyden kannattajia kuin Ruotsissa ja Norjassa. Myös suomalaisten odotukset EU-jäsenyyden myönteisistä vaikutuksista omalle maalle olivat selvästi optimistisempia kuin ruotsalaisten ja norjalaisten. Vuonna 1992 tehdyn Eurobarometritutkimuksen mukaan 51 % suomalaisista, mutta vain 37 % ruotsalaisista ja 30 % norja-

¹ Suomea koskevan jakson yleislähteenä on käytetty kirjoittajan artikkelia (Paloheimo 1994).

laisista arvioi maansa kokonaisuutena ottaen hyötyvän yhteisön jäsenyydestä (Suomen Galup 1993a).

Vuodesta 1993 alkaen EU-jäsenyyden kannatus alkoi taas kasvaa. Länsi-Euroopan rahamarkkinat rauhoittuivat. Suomi ja muut EU-jäsenyyttä hakeneet maat alkoivat neuvotella EU:n komission kanssa jäsenyysehdoistaan. Tanskalaiset hyväksyivät toukokuussa 1993 uudessa Maastricht-kansanäänestyksessään unionisopimuksen heille räätälöidyssä muodossa.

Vuoden 1993 lopulla maataloutta koskevat erimielisyydet olivat näkyvästi esillä Suomen EU-neuvotteluissa. Ärtynisyys EU-neuvotteluja kohtaan lisääntyi, ja tämä näkyi jäsenyyden kannatuksen hetkellisenä laskuna. Maanviljelijöiden mielestä Suomen maatalouden arktisia tuotanto-olosuhteita ei otettu riittävästi huomioon. Muut väestöryhmät olivat tyytymättömiä siihen, että EU-neuvottelut näyttivät muuttuvan pelkiksi maataloustuloneuvotteluiksi.

Venäjän parlamenttivaalit joulukuussa 1993 vaikuttivat EU-mielipiteisiin Suomessa enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Suomen syöjäksi nimitetyn *Vladimir Zhirinovskin* johtaman liberaalidemokraattisen puolueen voitto parlamenttivaaleissa herätti Suomessa levottomuutta. Venäjän vaalien jälkeen EU-jäsenyyden vastustus väheni kuukauden aikana toistakymmentä prosenttia, eikä se sen jälkeen ole enää noussut Venäjän parlamenttivaaleja edeltävälle tasolle.

EVA:n keväällä 1994 tekemän mielipidetutkimuksen mukaan (EVA 1994) yli puolet suomalaisista oli tutkimusajankohtana sitä mieltä, että epävakaan Venäjän naapurina Suomen olisi turvallisempaa olla EU:n jäsen kuin jäädä sen ulkopuolelle.

EU-jäsenyyden vastustuksen viimeinen nousuvaihe kesällä 1994 sai käyntivoimansa maatalouden kotimaista tukipakettia koskevista erimielisyyksistä sekä presidentin ja hallituksen julkisesta kinastelusta siitä, tuleeko presidentin vai pääministerin edustaa Suomea Euroopan unionin huippukokouksissa, jos Suomesta tulee EU:n jäsen. Kun presidentti *Martti Ahtisaari* Kööpenhaminan vierailullaan oli verrannut toisiinsa EU-jäsenyyden vastustajia ja fasisteja, mielipidemittauksiin tuli lyhytaikainen Ahtisaari-piikki: Suomen vastakarvaisessa kansassa

EU-jäsenyyden vastustus nousi elokuun mielipidemittauksessa 37 prosenttiin mutta laski jo kuukautta myöhemmin alle 30:n prosentin.

Elokuun Ahtisaari-piikki lisäsi jännitystä Suomen kansanäänestystä edeltävän kahden viimeisen kuukauden aikana. Se osoitti, että epävarmojen kansalaisten mielipiteet ovat alttiita muuttumaan ja että kannastaan epävarmat ihmiset tulevat ratkaisemaan kansanäänestyksen tuloksen.

Perustelut EU-jäsenyyden puolesta ja vastaan

Suomen päätös hakea EU-jäsenyyttä perustui ennen muuta taloudellisiin laskelmiin. Hallitus arvioi jäsenyyden nostavan suomalaisten elintasoja. Lisäksi jäsenyyden kannattajat pitivät tärkeänä sitä, että EU:n jäsenenä Suomi voisi olla mukana niissä neuvottelupöydissä, joissa tärkeitä päätöksiä tehdään. ETA toi meille jo EU:n sisämarkkinat taloudellisine vaikutuksineen. Siksi on mentävä mukaan sinne, missä sisämarkkinoiden pelisäännöistä päätetään.

Eri väestöryhmät arvioivat EU-jäsenyyden taloudellisia etuja toisistaan poikkeavalla tavalla. Hyvätuloiset, johtavassa asemassa olevat ja Kokoomuksen kannattajat odottivat viennin kasvavan ja talouden elpyvän. Työväestö ja vähän kouluja käyneet taas pitivät tärkeänä sitä, että työllisyys paranisi (Taloustutkimus Oy).

Osa EU-jäsenyyden kannattajista halusi jäsenyyden avulla palauttaa poliittisille päätöksentekijöille sen vallan, jonka markkinat ovat kansallisvaltioiden hallituksilta vieneet. Sosiaalidemokraatit olivat valmiita harjoittamaan keynesiläistä talouspolitiikkaa Länsi-Euroopan tasolla, ja Heidi Hautalan kaltaiset Vihreät pitivät kansainvälistä yhteistyötä välttämättömänä ympäristönsuojelun tehostamiseksi.

Vuonna 1993 EU-jäsenyyden kannattajat korostivat voimakkaasti Suomen kuuluvan länsimaiden joukkoon. Kansanedustaja *Mikko Rönnholm* pelkisti tämän ajattelutavan sanomalla kansanäänestyksen vaihtoehtojen olevan kyllä ja njet. Korkean koulutuksen saaneet ja johtavassa asemassa olevat pitivät tätä kulttuurista sitoutumista länteen tärkeämpänä kuin muut väestöryhmät.

Myös turvallisuuspolitiikan merkitys korostui vuosina 1993 ja 1994. Turvallisuuspoliitti-

set ja läntistä kulttuurisidonnaisuutta korostavat perustelut olivat leimallisen suomalaisia. Sen paremmin Ruotsin kuin Norjankaan EU-jäsenyyttä ei juurikaan perusteltu turvallisuuspoliittisilla tarpeilla tai halulla korostaa maan kuuluvan länteen.

EU-jäsenyyden vastustajat perustelivat kantaansa niin ikään sekä taloudellisilla, talouspoliittisilla, kulttuurisilla että turvallisuuspoliittisilla syillä.

Maatalouden asema oli julkisessa keskustelussa eniten tunnekuohua herättänyt EU-jäsenyyden vastainen perustelu. Maanviljelijät ja maaseutuväki yleisemminkin pelkäsivät oman taloudellisen asemansa heikentyvän.

Perustuslailliset kansallisromantikot pelkäsivät, että Suomi menettää itsenäisyytensä tai että ainakin kansallinen päätösvalta kaventuu. Vuonna 1994 tämä oli yli 50-vuotiaiden EU-jäsenyyden vastustajien yleisin perustelu (Talous-tutkimus Oy). EU-jäsenyyttä vastustavat toimihenkilöt olivat työväestöä enemmän huolissaan itsenäisyyden menettämisestä. Murhetta kannettiin myös siitä, että EU-jäsenyyden seurauksena päätöksenteko Suomessakin tulisi keskittymään yhä harvempiin käsiin.

Joulukuussa 1993 pidettyjen Venäjän parlamenttivaalien jälkeen sekä EU-jäsenyyden kannattajat että vastustajat alkoivat perustella kantaansa turvallisuuspolitiikalla. Jäsenyyden vastustajien mielestä Suomi ei saisi koskaan liitoutua minkään sellaisen valtioryhmän kanssa, joka voi joutua sotilaalliseen selkkaukseen Venäjän kanssa. Turvallisuuspolitiikkaakin tärkeämpi perustelu EU-jäsenyyden vastustajien keskuudessa oli kuitenkin pelko kansallisen itsemääräämisoikeuden menettämisestä. Vuosina 1993 ja 1994 turvallisuuspolitiikasta tuli voittopuolisesti perustelu EU:hun liittymisen puolesta.

Erityisesti vasemmistolaiset EU-jäsenyyden vastustajat arvelivat EU:n talous- ja rahaliiton ja suunnitteilla olevan yhteisen rahan heikentävän mahdollisuuksia harjoittaa työllisyyttä lisäävää talouspolitiikkaa. Varsinkin jäsenyyttä vastustava työväestö ja vähän kouluja käyneet pelkäsivät EU-jäsenyyden heikentävän työllisyystilannetta.

Osa Vihreistä vastusti EU:n jäsenyyttä samanlaisilla perusteilla kuin Ruotsinkin Vihreät. He suhtautuivat ylipäätään epäluuloisesti va-

paakauppaan perustuvaan talouskasvuun ja olettivat sen lisäävän ympäristön saastumista.

Naisten aseman heikkenemiseen ja hyvinvointivaltion rapautumiseen liittyvät pelot eivät Suomessa olleet yhtä voimakkaita kuin Norjassa ja Ruotsissa. Eniten naisten aseman heikkenemistä pelkäsivät hyvin koulutetut, EU-jäsenyyttä vastustavat naiset.

EU-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien arviot monista jäsenyyden vaikutuksista olivat aivan päinvastaisia. Jäsenyyden kannattajien mielestä EU-jäsenyyteen sisältyi enemmän mahdollisuuksia kuin uhkia. Vastustajat puolestaan näkivät tilanteen päinvastaisena.

Jäsenyyden kannattajat arvioivat jäsenyyden parantavan työllisyyttä ja turvaavan suomalaisen sosiaaliturvan taloudellisen perustan. He myös olettivat jäsenyyden lisäävän Suomen vaikutusmahdollisuuksia Euroopassa ja parantavan Suomen turvallisuutta.

Jäsenyyden vastustajat olettivat jäsenyyden lisäävän työttömyyttä ja murentavan pohjoismaisen sosiaaliturvan. He pelkäsivät Suomen EU:n jäsenenä menettävän itsenäisyytensä, minkä lisäksi Suomi voisi EU:n jäsenenä joutua alttiiksi kansainvälisille selkkauksille.

EU-jäsenyyden kannatus eri väestöryhmissä

Norjan kansanäänestyksessä vuonna 1972 miehet ja naiset äänestivät samalla tavalla. Viime vuosina naiset ovat kaikissa Pohjoismaissa suhtautuneet miehiä kielteisemmin Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen. Monet naiset pelkäävät EU-jäsenyyden ajan mittaan heikentävän naisten asemaa Pohjoismaissa.

Taloudellisen tehokkuuden lisääminen on eräs EU-jäsenyyden keskeinen tavoite. Miehet pitävät tehokkuustavoitetta tärkeämpänä kuin naiset, jotka puolestaan antavat miehiä enemmän arvoa turvallisuustavoitteelle.

Syksyllä 1993 tehdyssä Eurobarometritutkimuksessa (Suomen Gallup 1993b) suomalaisilta kysyttiin, arvelevatko he Suomen voivan hyötyä jäsenyydestä Euroopan yhteisössä. Miehistä 54 %, mutta naisista vain 47 % vastasi kysymykseen myöntävästi.

Jäsenyyskeskustelun aikana sukupuolten välinen ero oli kaikkein suurimmillaan siinä vaiheessa, kun EU-jäsenyyden kannatuskin oli

Taulukko 1. EU-jäsenyyden kannatus Suomessa. Jäsenyyttä kannattaneiden prosenttiosuus eri väestöryhmissä.¹

	Touko- kuu 1992 (n = 954)	Touko- ja marraskuu 1993 (n = 1916)	Helmi- toukokuu 1994 (n = 6696)	Elo- lokakuu 1994 (n = 3878)	Kansan- äänestys lokakuu 1994 (n = 1510)
Kaikki	58	42	45	46	57
Sukupuoli					
Mies	65	46	51	51	61
Nainen	50	38	40	41	54
Ikäryhmät					
15-24	70	49	51	53	54
25-49	62	42	48	45	58
50-	44	39	41	43	56
Talouden bruttotulot					
Alle 120 000	50	36	38	41	51
120 000-180 000	59	43	51	43	59
Yli 180 000	75	55	59	58	69
Koulutus					
Kansakoulu	40	29	29	33	46
Perus/ammattikoulu	58	40	46	44	55
Ylioppilas/opistotutkinto	73	53	57	54	66
Yliopistotutkinto	81	60	65	63	72
Ammatti					
Maanviljelijä	19	17	10	17	6
Työväestö	56	33	39	38	53
Toimihenkilö	69	49	54	52	65
Johtava asema, yrittäjä	79	57	63	60	73
Puoluekanta					
Vasemmistoliitto	33	25	28	22	30
Sdp	68	44	51	53	75
Keskusta	45	27	32	30	30
Kokoomus	81	67	71	71	87
Vihreät	66	47	49	44	52
Muu	38	33	41	38	46
Alue					
Etelä-Suomi	60	47	49	52	62
Keski-Suomi	60	39	44	39	55
Pohjois-Suomi	49	28	37	34	42

¹ Kansanäänestystä edeltävissä mielipidemittauksissa prosentteina kaikista kyselyyn vastanneista. Kansanäänestysarakeessa prosenttia kansanäänestykseen osallistuneista.

Lähde: Taloustutkimus Oy, Omnibus-haastattelut, toukokuu 1992, toukokuu 1993, marraskuu 1993, helmi-toukokuu 1994, elo-lokakuu 1994 sekä loka-marraskuu 1994.

korkeimmillaan. Kun EU-jäsenyyden kannatus vuodesta 1992 alkaen laski, se laski suhteellisesti enemmän miesten keskuudessa.

Nuoret olivat 1970-luvun alussa innokkaimpia EEC-vapaakauppasopimuksen vastustajia. EU-jäsenyydskeskustelussa tilanne oli erilainen.

1990-luvun nuoret ovat markkinatalousmyönteisempiä kuin 1970-luvun nuoret. 1990-luvun alussa nuoret suhtautuivat EU-jäsenyyteen selvästi myönteisemmin kuin vanhemmat ikäpolvet. Syksyn 1993 Eurobarometritutkimuksessa (Suomen Gallup 1993b) yli 60 % alle 25-vuo-

tiaista arvioi Suomen voivan hyötyä EY-jäsenyydestä. Yli 65-vuotiaista vain 35 % arveli samoin.

Varttuneemman väen mielipiteet kuitenkin muuttuivat ennen kansanäänestystä. Vanhemman väen usko auktoriteetteihin on vahvempi kuin nuorten. Suomalaisen eliitin EU-suostuttelu muutti viime hetkellä monen EU-jäsenyyttä vastustaneen aikuisen kannan. Kansanäänestyksessä ei eri ikäryhmien äänestyskäyttäytymisessä enää ollut sanottavia eroja.

Suurituloiset suhtautuivat EU-jäsenyyteen myönteisemmin kuin pienituloiset, paljon kouluja käyneet myönteisemmin kuin vähän kouluja käyneet ja eteläisissä asutustaaajamissa asuvat myönteisemmin kuin pohjoisen haja-asutusalueilla asuvat. Johtavassa asemassa olevat suhtautuivat eri ammattiryhmistä EU-jäsenyyteen kaikkein myönteisimmin, toimihenkilöt myönteisemmin kuin työväestö ja työväestö myönteisemmin kuin maanviljelijät.

Kysymys on hyväosaisten ja huono-osaisten välisistä eroista. Eurobarometritutkimukset osoittavat selvästi, että mitä korkeampi on henkilön tulotaso, koulutus tai ammattiasema, sitä suuremmalla todennäköisyydellä hän olettaa Suomen voivan hyötyä EU-jäsenyydestä. Syksyn 1993 Eurobarometrissa (Suomen Gallup 1993b) 76 % korkeakoulututkinnon suorittaneista ja 71 % yli 210 000 mk vuodessa ansaitsevista oletti Suomen voivan hyötyä EU:n jäsenyydestä. Alle 60 000 mk markkaa vuodessa ansaitsevista vain 44 % ja vailla ammattikoulutusta olevista vain 48 % oli samalla kannalla.

Maanviljelijöitä lukuun ottamatta kaikkien ammattiryhmien EU-myönteisyys lisääntyi kansanäänestystä edeltävinä viikkoina. Jäsenyydskeskustelun aikana maanviljelijät joutuivat melkoiseen ristipaineeseen. Heille itselleen EU-jäsenyydellä ei näyttänyt olevan paljon hyvää tuotavaa. Sen sijaan Suomen taloudelle kokonaisuudessaan jäsenyyden vaikutukset arvioitiin selvästi myönteisemmiksi. Yli 90 % maanviljelijöistä vastusti kansanäänestyksessä Suomen liittymistä Euroopan unioniin. EU-jäsenyyttä kannattavat maanviljelijät pitivät jäsenyyttä välttämättömänä pahana. Heidän arvionsa oli, ettemme voi jäädä ulkopuolelle, koska taloudellinen yhdentyminen etenee joka tapauksessa.

Ruotsin työväestö suhtautui EU-jäsenyyteen

paljon Suomen työväestöä kielteisemmin. SIFO:n Dagsbuss-haastattelujen mukaan (SIFO) palkansaajajärjestö LO:n (Ruotsin SAK) jäsenistössä oli vuoden 1991 lopulla vähän enemmän EY-jäsenyyden kannattajia (37 %) kuin vastustajia (32 %). Vuoden 1992 aikana jäsenyyden vastustajien määrä nousi kannattajien määrää suuremmaksi, ja vuonna 1993 yli 60 % LO:n jäsenistä vastusti EU-jäsenyyttä. Ruotsin kansanäänestyksen lähestyessä syksyllä 1994 vielä puolet LO:n jäsenistä vastusti maan EU-jäsenyyttä, neljäsosa kannatti jäsenyyttä ja neljäsosa ei osannut sanoa kantaansa.

Syksyllä 1993 tehdyn Eurobarometrin mukaan 43 % Suomen työväestöstä arvioi Suomen hyötyvän EU-jäsenyydestä (Suomen Gallup 1993b). Ruotsin LO:n jäsenistä vain 29 % arvioi maansa hyötyvän EU-jäsenyydestä (SIFO 1994).

Kaikkissa Pohjoismaissa EU-jäsenyyden kannatus oli etelässä ja suurissa asutuskeskuksissa suurempaa kuin pohjoisessa ja pienillä maaseutupaikkakunnilla. Suomessa alueelliset erot eivät olleet yhtä suuria kuin Norjassa. Suomessa alueelliset erot EU-jäsenyyden suosiossa voimistuivat jäsenyydskeskustelujen aikana. Keväällä 1992 Etelä-Suomessa oli EU-jäsenyyden kannattajia noin 10 % enemmän kuin Pohjois-Suomessa. Lokakuun kansanäänestyksessä EU-jäsenyyden kannatus oli Etelä-Suomessa 20 % korkeammalla tasolla kuin Pohjois-Suomessa.

EU-jäsenyyden kannatus puolueittain

Puolueiden kannanmuutokset EU-kysymyksessä ovat olleet dramaattisempia kuin kansalaisten mielialojen asteittaiset muutokset. Vuonna 1989 mikään Suomen puolueista ei vielä liputtanut EY-jäsenyyden puolesta. Ne pitivät EY:n täysjäsenyyttä Suomelle poliittisista syistä mahdottomana.

Esko Ahon hallituksessa istuneet Kokoomus ja Ruotsalainen kansanpuolue ottivat vuoden 1991 aikana selvästi myönteisen kannan Euroopan yhteisön jäsenyyden hakemiseen. Keskustapuolueen kenttäväki suhtautui hankkeeseen epäluuloisesti, ja syksyllä 1991 Keskusta organisoi laajan maakuntakierroksen valmistukseen kenttäväkensä EY-jäsenyyden hakemiseen. Kun hallitus keväällä 1992 päätti EY-jäsenyyden hakemisesta, Keskustalla oli asiassa paljon

enemmän varauksia kuin Kokoomuksella ja RKP:lla.

Keskustan tilanne oli hyvin ongelmallinen. Puolue suhtautui periaatteessa myönteisesti EU-jäsenyyteen, jos vain ehdoista päästäisiin sopimukseen, mutta suuri osa sen kannattajista oli toista mieltä. Kansanäänestyksessä vain noin 30 % Keskustan kannattajista äänesti EU-jäsenyyden puolesta. Syksyllä 1994 maanviljelijät näyttivät seuraavan pikemminkin EU-jäsenyyteen kielteisen kannan ottanutta MTK:ta kuin Keskustapuoluetta.

Empivä suhtautuminen EU-jäsenyyteen ja voimakas sitoutuminen maatalouden etujen ajamiseen rapauttivat vuosina 1993 ja 1994 Keskustan kannatusta niissä Etelä-Suomen asutuskeskuksissa, joissa puolue oli vuoden 1991 eduskuntavaaleissa saavuttanut suuria voittoja. Mutta jos Keskusta olisi ollut oppositiossa, EU-jäsenyyden vastustus olisi Pohjois-Suomessa voinut olla vielä vankempaa kuin se kansanäänestyksessä oli. Keskustapuolueella oli strategisesti yhtä keskeinen asema Suomen Kansanäänestyksen lopputulosta ajatellen kuin Sosiaalidemokraattisella puolueella Ruotsissa.

Kokoomukselle EU-jäsenyyden kannattaminen on ollut ongelmattomampaa kuin millekään muulle puolueelle. Melkein 90 % kokoomuslaisista oli kansanäänestyksessä EU-jäsenyyden kannalla. Puolueen äänestäjäkunta oli yhtenäisemmin EU-jäsenyyden kannalla kuin minkään muun puolueen kannattajat.

Myös RKP:n äänestäjäkunnan enemmistö oli EU-jäsenyyden kannalla, mutta jäsenyysneuvottelujen aikana ja vuonna 1994 EU-kysymys alkoi jakaa puolueväkeä. Uudenmaan ja Lounais-Suomen ruotsinkielinen toimihenkilöväki suhtautui EU-jäsenyyteen myönteisesti, kun taas Pohjanmaan ruotsinkieliset maanviljelijät vastustivat jyrkästi jäsenyyttä.

Syksyllä 1990 SDP:n puolueenvaltuusto totesi julkilausumassaan, ettei EY-jäsenyys ole Suomessa ajankohtainen asia. Keväällä 1991 puolue jäi oppositioon ja sen kanta EY-kysymykseen muuttui nopeasti. Saman vuoden syksynä SDP:n puolueenvaltuusto edellytti Suomen hakevan EY-jäsenyyttä.

Aluksi SDP näytti saavan kannattajakuntansa laajoin joukoin puolueen uuden linjan taakse. Keväällä 1992 kaksi kolmasosaa SDP:n äänestäjistä kannatti EY-jäsenyyttä. Vuonna 1993

EU-kielteisyys puolueen kannattajakunnassa lisääntyi. Tuona aikana vasemmisto niin Suomessa kuin Ruotsissakin kävi keskustelua siitä, toimiiko EU liikaa yritysten ja pääoman ehdoilla. Juuri ennen kansanäänestystä EU-jäsenyyden suosio lisääntyi SDP:n kannattajien keskuudessa enemmän kuin minkään muun puolueen kannattajakunnassa. Myös Ruotsissa ja Norjassa sosiaalidemokraattien kannattajakunnassa tapahtui kansanäänestystä edeltävinä viikkoina samansuuntaisia muutoksia.

Vasemmistoliitto ja Vihreät eivät puolueina lainkaan ottaneet kantaa EU-jäsenyyteen. Ruotsissa niiden veljespuolueet vastustivat jyrkästi EU-jäsenyyttä. Sekä Vasemmistoliiton että Vihreiden poliittisessa johdossa oli sekä EU-jäsenyyden kannattajia että vastustajia. Noin puolet Vihreiden kannattajista ja noin 30 % Vasemmistoliiton kannattajista oli kansanäänestyksessä EU-jäsenyyden kannalla.

Ruotsi liittyi Euroopan unioniin²

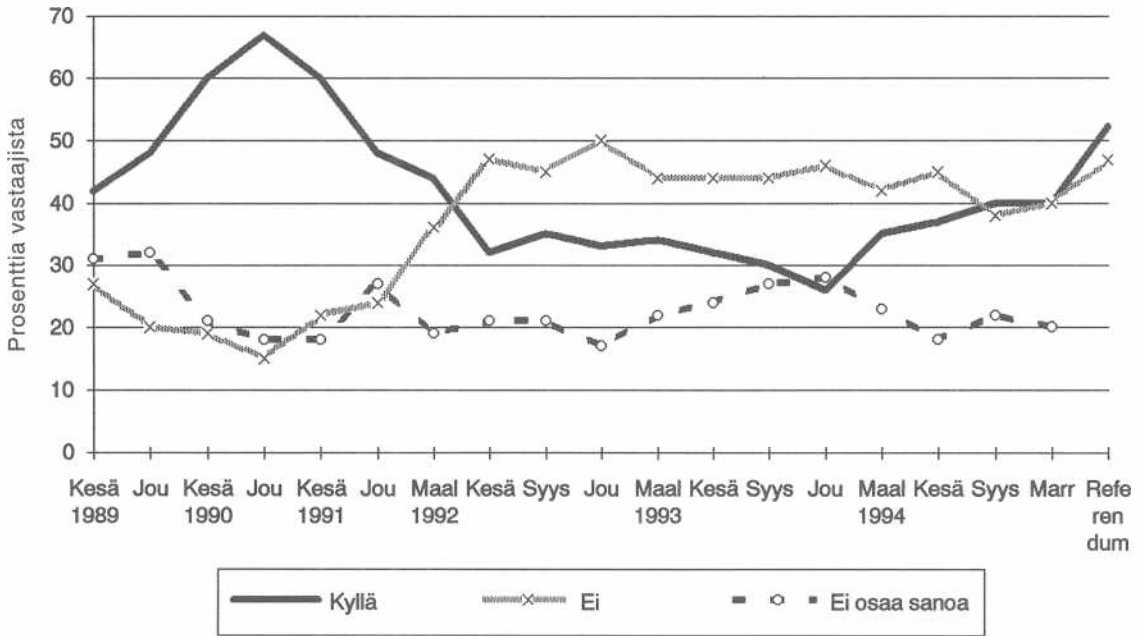
Ruotsin puolueiden peruslinjat EY-jäsenyyden suhteen vakiintuivat vuoden 1990 aikana. Maltillinen kokoomus, Kansanpuolue, Kristillisdemokraatit ja Sosiaalidemokraatit kannattivat jäsenyyttä, Vasemmistopuolue ja Vihreät vastustivat sitä. Keskustapuolue ja vuonna 1990 perustettu uusi populistinen puolue, Uusi demokratia olivat varauksin myönteisellä kannalla.

Maltillinen kokoomus, Kansanpuolue ja työnantajajärjestöt ovat korostaneet EU-jäsenyyden tuovan Ruotsin kansantalouteen lisää avoimuutta, joustavuutta ja tehokkuutta. Jäsenyys antaisi ruotsalaisille yrityksille paremmat mahdollisuudet menestyä Keski-Euroopan markkinoilla ja lisäisi ulkomaisten yritysten kiinnostusta investoida Ruotsiin. Sekä Maltillinen kokoomus että varsinkin työnantajajärjestö SAF pitivät myönteisenä EU-jäsenyyden mukanaan tuomaa lisääntyvää talouspoliittista kurinalaisuutta. Ne pitivät EU-jäsenyyttä keinona sopeuttaa Ruotsin liikalihava julkinen sektori markkinahenkisempään ympäristöön.

Maltillisen kokoomuksen ja Kansanpuolueen kannattajien enemmistö oli koko jäsenyyskes-

² Ruotsia koskevan jakson yleislähteenä on käytetty kirjoittajan ja Pertti Pesosen yhteistä artikkelia (Palheimo & Pesonen 1994).

Kuvio 2. Pitäisikö Ruotsin liittyä EU:n (EY:n) jäseneksi?

Lähde: SIFO.

kustelun ajan EU-jäsenyyden kannalla. Kansanäänestyspäivänä tehtyjen ovensuuhaastattelujen (exit poll) mukaan 88 % kokoomuslaisista kannatti jäsenyyttä.

Myös Keskustapuolue, Kristillisdemokraatit ja Uusi demokratia kannattivat EU-jäsenyyttä. Niiden kannattajat alkoivat kuitenkin vuosien 1992 ja 1993 aikana yhä enemmän vastustaa EU-jäsenyyttä. Vastustuksen lisääntyessä Keskustapuolue alkoi vuonna 1994 suhtautua aikaisempaa kriittisemmin EU-jäsenyyteen. Myös Uusi demokratia -puolueella oli monia varauksia EU-jäsenyyden suhteen.

Sosiaalidemokraattisen puolueen (SAP) erityisteemana oli työllisyys. Sen mielestä Ruotsi voi ylläpitää täystyöllisyyttä vain käyttämällä hyväkseen EU-jäsenyyden antamat taloudelliset edut. Lisäksi SAP on porvarillisia puolueita enemmän korostanut länsieurooppalaisen talouspoliittisen yhteistyön tarpeellisuutta. Kun markkinat ovat kansainvälistyneet, myös niiden poliittinen sääntely on siirrettävä kansainväliselle tasolle.

Tanskan ja Norjan tapaan sosiaalidemokraattinen puolue oli EU-kysymyksessä voimakkaas-

ti jakaantunut. Vuosina 1993–1994 vain neljäsosa puolueen kannattajista oli EU-jäsenyyden kannalla. Puolet sosiaalidemokraattien kannattajista vastusti EU-jäsenyyttä ja neljäsosalla ei ollut asiaan kantaa.

Hallituksen vaihdos syyskuussa 1994 ja uuden pääministerin *Ingvar Carlssonin* vetoamukset vaikuttivat kuitenkin ratkaisevasti sosiaalidemokraattien kannattajien mielipiteisiin. Kansanäänestystä edeltävinä päivinä Carlsson esitti ruotsalaisille yksinkertaisen vetoamuksen: »Luottakaa minuun». Hän siis vetosi omaan arvovaltaansa. Tämä vetoamus tuotti tulosta. Kansanäänestyspäivänä tehtyjen ovensuuhaastattelujen mukaan melkein puolet sosiaalidemokraattien äänestäjistä kannatti Ruotsin liittymistä Euroopan unioniin. Ne äänet ratkaisivat Ruotsin kansanäänestyksen tuloksen.

EU-jäsenyyden vastustajat koostuivat Ruotsissa lähinnä kolmesta eri ryhmästä. Osa vasemmistopuolueiden kannattajista piti Euroopan unionin sisämarkkinaohjelmaa sekä talous- ja rahaunionia sellaisena uusliberalistisena talouspolitiikkana, joka hyödyttää lähinnä pääomaa. Vasemmistolaiset EU-kriitikot pelkäsivät jo

Taulukko 2. EU-jäsenyyden kannatus Ruotsissa. Jäsenyyttä kannattaneiden prosenttiosuus eri väestöryhmissä kansanäänestystä edeltäneissä mielipidemittauksissa.¹

	Aika		
	XII/1991 ja III/1992 (n = 1929)	III/1993 ja III/1994 (n = 1936)	VIII/1994 ja X/1994 (n = 1910)
Kaikki	46	35	37
Sukupuoli			
Mies	55	42	45
Nainen	39	29	30
Ikäryhmät			
18–29	47	27	35
30–49	51	39	36
50–64	51	41	44
65–	35	30	36
Ammatti			
Työntekijä	39	23	29
Toimihenkilö	60	48	47
Yrittäjä	69	67	56
Yksityinen sektori	53	39	40
Julkinen sektori	46	32	35
Työmarkkinajärjestö			
LO	37	24	26
TCO	53	44	45
SACO	64	52	43
Puolue			
Vänsterpartiet	9	5	12
Socialdemokraterna	33	24	24
Centerpartiet	30	32	28
Folkpartiet	71	54	61
Moderaterna	74	64	71
Kristdemokraterna	53	30	37
Ny demokrati	50	38	14
Miljöparti de gröna	22	26	12
Ei mikään puolue	31	27	27
Kunnan koko			
Suurkaupungit	56	41	48
Yli 3000 asukasta	47	34	36
Alle 3000 asukasta	39	32	28

¹ Prosentteina kaikista kyselyyn vastanneista, ei vain kantansa ilmaiseista.

Lähde: SIFO. Dagsbuss-haastattelut, joulukuu 1991, maaliskuu 1992, maaliskuu 1993, maaliskuu 1994, elokuu 1994 ja lokakuu 1994.

ETA-sopimuksen lisäävän työttömyyttä. Heidän mukaansa EU-jäsenyys, erityisesti talous- ja rahaunioni, rajoittaisi Ruotsin talouspolitiikan

itsenäisyyttä ja vaikeuttaisi täystyöllisyyden ylläpitämiseen tähtäävän talouspolitiikan harjoittamista. Varsinkin monet iäkkäät, vähän koulutetut pienituloiset ruotsalaiset pelkäsivät ETA- ja EU-jäsenyyden lisäävän taloudellista epävarmuutta. Puolet Uusi demokratia -puolueen kannattajista pelkäsi siirtolaisten vievän työpaikat ruotsalaisilta (SIFO 1994).

Toinen EU-jäsenyyden vastustajien huolenaihe liittyy Ruotsin kansalliseen itsemääräämisoikeuteen. Kansallisen itsemääräämisoikeuden menettäminen EU-jäsenyyden seurauksena huolestutti hyvin koulutettuja enemmän kuin vähän koulutettuja, naisia enemmän kuin miehiä ja puolueista kaikkein eniten kristillisdemokraattien kannattajia (SIFO 1994).

EU-jäsenyyden vastustajien kolmas tärkeä perustelu liittyi taloudellisen kasvun ja luonnonsuojelun ongelmiin. Ympäristöpuolue Vihreät oletti ympäristönsuojelun vaikeutuvan, jos Ruotsi liittyy Euroopan unioniin.

Vasemmistopuolueessa ja Vihreissä sekä puolueen johto että kannattajakunnan vankka enemmistö vastustivat EU-jäsenyyttä. Vihreät ovat vuosien mittaan koonneet rivinsä yhä yhtenäisemmin EU-jäsenyyden vastustajien rintamaan. Vuoden 1991 lopulla puolet puolueen kannattajista vastusti jäsenyyttä, syksyllä 1994 peräti 80 %. Kansanäänestyspäivän ovensuuhaastattelujen mukaan Vasemmistopuolueen kannattajat vastustivat kaikkein yhtenäisimmin (87 %) Ruotsin jäsenyyttä Euroopan unionissa.

Kesästä 1992 alkaen syksyyn 1994 asti Ruotsissa oli enemmän EU-jäsenyyden vastustajia kuin kannattajia. Suomessa taas tilanne oli päinvastainen. Maiden välisiä eroja selitettäessä voidaan olettaa kansalaisten mielipiteisiin vaikuttaneiden tekijöiden olleen Ruotsissa erilaisia kuin Suomessa. Ruotsalaiset eivät ole suomalaisten tapaan EU-jäsenyydellä hakeneet itselleen kulttuurista viiteryhmää lännestä. He eivät myöskään ole hakeneet uusia turvallisuustakuita niin kuin monet suomalaiset. Taloudelliset tekijät ovat hallinneet Ruotsin keskustelua enemmän kuin Suomen, ja näiden tekijöiden perusteella vasemmiston ja oikeiston vastakkainasettelu näyttää olleen Ruotsissa voimakkaampi kuin Suomessa, sosiaalidemokratistisen puolueen myönteisestä EU-kannasta huolimatta. Varsinkin vasemmistopuolueiden kannattajat olivat huolissaan Ruotsin mahdolli-

suuksista jatkaa EU:n jäsenenä perinteistä ruotsalaista aktiivista työvoimapolitiikkaa.

Vaikka EU-kysymys jakoi ruotsalaisten mielipiteitä, mielipiteet eivät ole olleet yhtä jyrkkiä kuin Norjassa. Norjassa kansalaiset ovat viime vuosikymmeninä valinneet puolueen sen EU-kannan perusteella. Ruotsissa puolueen kanta maan EU-jäsenyyteen ei ole näin voimakkaasti vaikuttanut ihmisten puoluevalintoihin. Syyskuun 1994 valtiopäivävaaleissakin vaalien keskeiset teemat liittyivät vasemmiston ja oikeiston perinteisiin mielipide-eroihin ja EU-kysymys jäi toissijaiseksi. EU-jäsenyyttä selvästi kannattanut Sosiaalidemokraattinen puolue voitti vaalit ja nousi hallitukseen, mutta sen kannattajista noin puolet vastusti Ruotsin liittymistä EU:hun.

Norja hylkäsi EU-jäsenyyden³

Norjassa kysymys maan EU-jäsenyydestä vaikuttaa poliittiseen elämään syvällisemmin kuin Suomessa tai Ruotsissa. Norjassa integraatiokysymykset kaatavat hallituksia ja ohjaavat ihmisten puoluevalintaa. Vuonna 1971 Per Bortenin johtama porvarillinen vähemmistöhallitus hajosi Norjan EEC-jäsenyyttä koskevien erimielisyyksien takia. *Trygve Brattelin* johtama Työväenpuolueen vähemmistöhallitus otti vastuun jäsenyysneuvotteluista. Kun EEC-jäsenyys kaatui kansanäänestyksessä, Brattelin hallitus erosi ja *Lars Korvaldin* johtama keskustaan kuuluvien puolueiden vähemmistöhallitus neuvotteli Norjalle EEC-vapaakauppasopimuksen.

Kaksikymmentä vuotta myöhemmin tapahtumat toistuivat melkein samalla tavalla. Syksyllä 1990 *Jan Sysen* johtama porvarillinen enemmistöhallitus hajosi ETA-sopimusta ja mahdollista EU-jäsenyyttä koskevien erimielisyyksien takia. Tilalle nimitettiin *Gro Harlem Brundtlandin* johtama Työväenpuolueen vähemmistöhallitus, joka vei päätökseen neuvottelut ETA-sopimuksesta, jätti marraskuussa 1992 EY:lle Norjan jäsenyyshakemuksen ja neuvotteli vuosina 1993–1994 Norjan sopimuksen EU:hun liittymisestä.

Brundtlandin hallitus on kotimaisessa talous-

politiikassa etsinyt tukea keskustasta ja EU-kysymyksessä Høyreltä. EU-jäsenyyttä vastustavat Keskustapuolue ja Kristillisdemokraatit ovat tukeneet Brundtlandin hallitusta finanssi- ja aluepoliittisista syistä. Høyre on tukenut Työväenpuolueen hallitusta edistääkseen myönteistä ratkaisua EU-kysymyksessä.

Norjassakin EU-jäsenyyden suosio kasvoi 1980-luvun lopulla. Vuosi 1992 oli EU-mielialojen käännepiiste. Keskustelu EU-jäsenyydestä vilkastui, ja EU-jäsenyyden vastustajien argumentit saivat yhä enemmän kannatusta. Keskustelu polarisoitui, EU-jäsenyyden suosio laski ja mielialat alkoivat yhä enemmän muistuttaa vuoden 1972 ilmapiiriä.

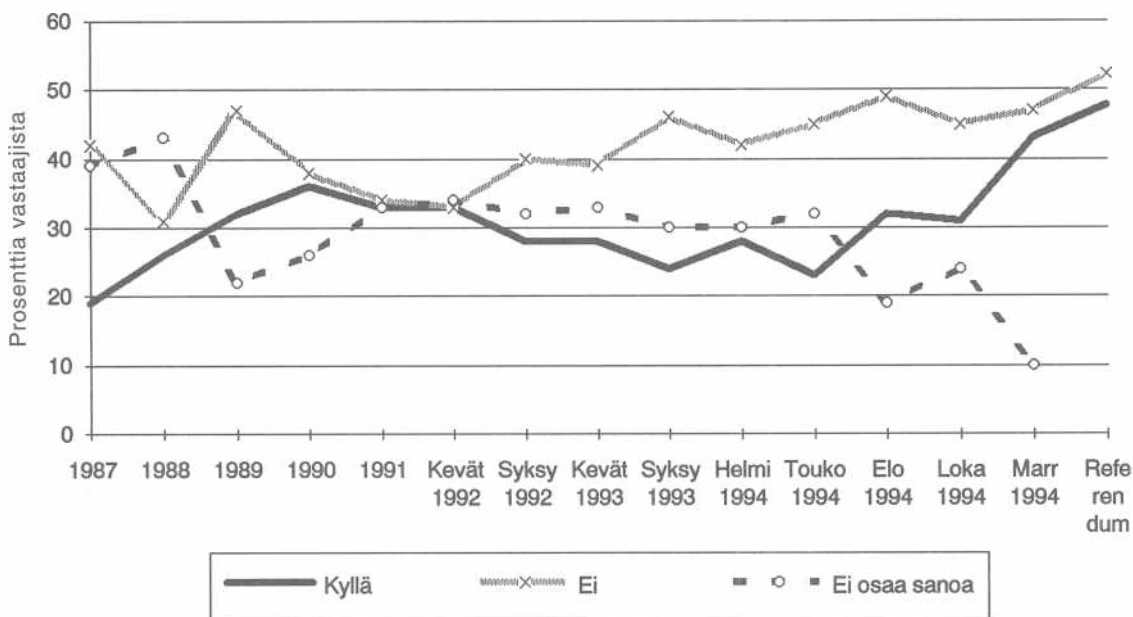
Norjan puolueista vain konservatiivinen Høyre ja sosiaalidemokraattinen Työväenpuolue liputtivat vuosina 1992–1994 selvästi EU-jäsenyyden puolesta. Keskustapuolue, Kristillinen kansanpuolue ja Sosialistinen vasemmistopuolue vastustivat jyrkästi Norjan jäsenyyttä EU:ssa. Liberaalipuolue Venstrellä ja populistisella Edistyspuolueella ei ole ollut selvää kantaa EU-jäsenyyteen.

Taulukko 3 osoittaa, että eri puolueiden kannattajien käsitykset siitä, tuliko Norjan liittyä EEC:hen/EU:hun ovat pysyneet hyvin samankaltaisina. Sosialistisen vasemmistopuolueen, Keskustapuolueen ja Kristillisen kansanpuolueen kannattajien vankka enemmistö vastusti vuonna 1972 Norjan liittymistä EEC:hen ja vuonna 1994 Euroopan unioniin. Yli 80 % Høyren äänestäjistä kannatti vuonna 1972 Norjan liittymistä EEC:hen ja vuonna 1994 Euroopan unioniin. Yli puolet Työväenpuolueen äänestäjistä kannatti vuonna 1972 Norjan liittymistä EEC:hen ja viime syksynä Euroopan unioniin. Vuoden 1994 aikana EU-jäsenyyden kannatus kasvoi eniten Työväenpuolueen ja Venstren kannattajien keskuudessa.

Norjassa on monia kansallisia, omintakeisia piirteitä, joiden seurauksena EU-jäsenyyden vastustus on ollut vankempaa kuin Suomessa ja Ruotsissa (Ludlow 1994). Kalastus, maatalous, aluepolitiikka ja Pohjois-Norjan asuttuna pitäminen ovat EU-jäsenyyden vastustajien tärkeimpiä teemoja. Sekä kalastus että maatalous ovat integraatioherkkiä elinkeinoja, joiden toimintaedellytykset voisivat tuntuvasti muuttua EU-jäsenyyden seurauksena. Brundtlandin hallituksen huonoa kansainvälistä mainetta tuonut

³ Norjaa koskevan jakson yleislähteenä on käytetty kirjoittajan ja Pertti Pesosen yhteistä artikkelia (Paloheimo & Pesonen 1994).

Kuvio 3. Pitäisikö Norjan liittyä EU:n (EY:n) jäseneksi?

Lähde: Markeds- og mediainstituttet; Aftenposten; Dagbladet.

päätös sallia uudelleen valaanpyynti Norjan vesialueilla oli yritys tynnyttellä EU-jäsenyyttä vastustavia kalastajia ennen kansanäänestystä.

Aluepolitiikkaan yhdistyy Norjassa voimakas alueellisen päätöksenteon perinne, johon sisältyy runsaasti keskusvaltaan kohdistuvaa torjuntaa. Vuonna 1994 pääministeri Brundtland liiputti voimakkaasti Barentsin alueen yhteistyön kehittämisen puolesta kääntäkkeen pohjoisnorjalaisten mielipiteet EU-jäsenyyden kannalle.

Norja on toisen maailmansodan jälkeen kuulunut NATO:oon. Sillä ei ole tarvetta hakea EU:sta uusia turvallisuuspoliittisia takeita. Norjalla ei ole Suomen tapaan tarvetta osoittaa EU-jäsenyyden avulla kuuluvansa länteen. Päinvastoin, Norja on varsinkin turvallisuuspolitiikassa korostanut yhteyksiä länteen eikä etelään. Toisen maailmansodan aikainen saksalaismielitys on edelleen vahvasti norjalaisten muistissa ja lisää heidän haluaan pitää poliittista etäisyyttä Saksaan.

Nämä kaikki tekijät vaikuttivat norjalaisten kannanottoihin jo vuonna 1972 ja vaikuttavat tänäkin päivänä. Niiden lisäksi keskusteluun on

tullut joitakin uusia EU-kielteisiä teemoja (Ludlow 1994).

Öljyntuotanto on kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana merkittävästi nostanut norjalaisten elintasoja. Valtiolla on keskeinen osuus Norjan öljyntuotannossa. EU-kriitikot pelkäsivät EU-jäsenyyden muuttavan ajan mittaan Norjan öljyntuotannon edellytyksiä siten, että öljystä saatava varallisuus valuisi yhä enemmän muihin maihin.

Naiskysymys oli toinen viime vuosien EU-keskustelua hallinnut tema. Naiset vastustavat Norjan EU-jäsenyyttä huomattavasti enemmän kuin miehet. Naiset ovat olleet viime vuosikymmeninä mukana rakentamassa Norjaan pohjoismaista hyvinvointivaltiota, joka on parantanut naisten edellytyksiä toimia työmarkkinoilla. Suuri osa naisista pelkäsi EU-jäsenyyden heikentävän naisten tasa-arvoa norjalaisessa yhteiskunnassa. EU-jäsenyyden vastustus oli vankkaa varsinkin hyvin koulutettujen, julkisella sektorilla toimivien naisten keskuudessa.

Kolmas uusi EU-jäsenyyden vastainen tema liittyi EU:n suunnitelmiin tiivistää poliittista

Taulukko 3. EEC- ja EU-jäsenyyden kannatus Norjan kansanäänestyksissä puolueittain.

	Vuosi	Kyllä	Ei	1972 ei äänestänyt 1993 ei osaa sanoa	Summa	N
		%	%	%	%	
Sosialistisk venstreparti	1972	11	80	9	100	173
	1993	3	81	16	100	1031
	1994	19	81		100	346
Arbeiderpartiet	1972	59	29	12	100	655
	1993	25	28	47	100	3894
	1994	64	36		100	1454
Senterpartiet	1972	4	91	5	100	225
	1993	1	94	5	100	1542
	1994	5	95		100	565
DNF	1972	83	10	7	100	73
	Venstre	1972	11	81	8	100
	1993	14	50	36	100	375
	1994	45	55		100	117
	Høyre	1972	85	11	4	100
1993		61	10	29	100	1649
1994		81	19		100	778
Kristelig folkeparti	1972	19	70	11	100	225
	1993	6	75	20	101	686
	1994	14	86		100	249
Anders Langes parti	1972	45	45	10	100	64
	Fremskrittspartiet	1993	35	28	36	99
	1994	59	41		100	175

1972: Äänestyskäyttäytyminen vuoden 1972 kansanäänestyksessä puolueittain.

1993: Suhtautuminen Norjan EU-jäsenyyteen vuonna 1993 puolueittain.

1994: Äänestyskäyttäytyminen vuoden 1994 kansanäänestyksessä puolueittain.

Vuoden 1994 aineistossa ovat mukana vain kansanäänestyksessä äänestäneet.

Lähde: Bjørklund 1993 ja Bjørklund 1995.

yhteistyötä. Alueellisesti hajautettua päätöksentekoa kannattavat norjalaiset suhtautuivat tanskalaisten tapaan epäluuloisesti suunnitelmiin keskittää poliittista päätöksentekoa ylikansalliselle tasolle.

Neljäs uusi EU-jäsenyyden vastainen teema liittyi itse unioni-termiin. Norja on itsenäistynyt vasta tällä vuosisadalla, vuonna 1905, jolloin se irtaantui Ruotsista ja erosi unionista. Unioni-sanalla on Norjassa huono kaiku.

Syyskuussa 1993 pidetyissä suurkäräjävaaleissa kysymys Norjan EU-jäsenyydestä nousi hallitsevaksi vaaliteemaksi. EU-jäsenyyttä vastustava Keskustapuolue lisäsi tuntuvasti kannatustaan. Sen kansanedustajamäärä nousi 11:sta 32:een. EU-jäsenyyttä kannattava Høyre menet-

ti yhdeksän paikkaa, mutta EU-jäsenyyttä myös kannattanut Työväenpuolue kasvatti suurkäräjryhmiinsä neljällä kansanedustajalla.

Suurkäräjävaalit eivät tuoneet muutosta hallituspoijaan, mutta suurkäräjille tuli yhden kolmasosan kiivas EU-vastainen vähemmistö, joka sai kansanedustajan valtakirjansa vastustamalla EU-jäsenyyttä. Kansanäänestyksen tuloksesta riippumatta tämä oppositio olisi pystynyt määrävähemmistöllään estämään EU-sopimuksen hyväksymisen.

Kevään 1994 mielipidemittauksissa EU-jäsenyyden vastustajia oli Norjassa melkein kaksi kertaa niin paljon kuin kannattajia, mutta lähes kolmasosa ei ollut vielä ratkaissut kantaansa. Kansanäänestyskampanjoinnin käynnistyttyä

Taulukko 4. EY-jäsenyyden kannatus väestöryhmittäin Norjan kansanäänestyksessä 1994. EU-jäsenyyttä kannattaneiden %-osuus äänestäneistä.

	EU-jäsenyyttä kannattaneet %	N
Sukupuoli		
Mies	52	2149
Nainen	43	2159
Ikä		
18-30	49	912
31-50	48	1736
51-70	50	1062
71-	42	598
Koulutus		
Kansakoulu	34	696
Reaalikoulu	40	663
Lukio	48	1644
Yliopisto	58	1304
Ammatti		
Ammattitaidoton työntekijä	39	417
Ammattitaitoinen työntekijä	47	822
Alempi toimihenkilö	54	709
Ylempi toimihenkilö	65	475
Yrittäjä	39	260
Yksityinen sektori	52	1501
Julkinen sektori	47	1156
Elinkeino		
Teollisuus	52	635
Kauppa	54	239
Pankki- ja vakuutusala	61	105
Liikenne	53	193
Maatalous	12	178
Sosiaaliala	42	394
Opetusala	54	270
Julkinen hallinto	52	274
Kotitalouden bruttotulot (*)		
Alle 160 000	36	112
160 000-399 999	46	291
400 000-	60	108
Alue		
Oslo-alue	68	509
Østlandet	54	1609
Sørlandet	48	249
Vestlandet	39	1103
Trøndelag	44	381
Pohjois-Norja	29	457

(*) kansanäänestystä edeltävä mielipidemittaus.

Lähde: Bjørklund 1995.

kannastaan epävarmojen määrä väheni kuukaudesta toiseen ja enemmistö heistä kääntyi EU-jäsenyyden kannalle.

Kansanäänestystä edeltävinä viikkoina EU-jäsenyyden vastustajat onnistuivat kannattajia paremmin mobilisoimaan toimintansa laajaksi, julkisuudessa näkyväksi kansanliikkeeksi. Rintaman toisella puolella pääministeri Brundtland nousi näkyvimmäksi jäsenyyden kannattajien johtohahmoksi. Hän vetosi norjalaisiin voimakkaasti omalla arvovallallaan samaan tapaan kuin pääministeri Carlsson Ruotsissa ja presidentti Ahtisaari Suomessa.

Syksyn aikana jäsenyyden kannatus nousi mielipidemittauksissa runsaasta 30 prosentista melkein 45 prosenttiin, mutta EU-jäsenyyden vastustajat säilyttivät kuitenkin etumatkansa kansanäänestyspäivään asti. EU-jäsenyyden kannatus lisääntyi syksyllä 1994 eniten työväestön ja Työväenpuolueen kannattajien keskuudessa. Alueelliset erot EU-jäsenyyden kannatuksessa säilyivät koko ajan suurina.

Yhteenveto ja johtopäätöksiä

Sekä Suomessa, Ruotsissa että Norjassa kansalaisten suhtautuminen oman maan liittymiseen Euroopan yhteisön jäseneksi muuttui myönteisempään suuntaan 1980-luvun loppuvuosina, jo ennen kuin näiden maiden hallitukset olivat päättäneet hakea EU-jäsenyyttä. Euroopan yhteisön sisämarkkinaohjelman toteuttaminen loi positiivista uskoa EY:n tulevaisuuteen.

Vuosina 1991 ja 1992 Länsi-Euroopan talouslama sekä valuuttaspekulaatiot ja kaaos EU:n rahamarkkinoilla vahvistivat kielteistä suhtautumista EU-jäsenyyttä kohtaan. Lisäksi Maastrichtin sopimus lisäsi yhdentymisen poliittisia ulottuvuuksia, mikä niin ikään herätti kansalaisten keskuudessa epäluuloisuutta niin EU-maissa kuin jäsenyyttä hakeneissa Pohjoismaissa.

Kansanäänestystä edeltävän vuoden aikana kansalaisten suhtautuminen EU-jäsenyyttä kohtaan muuttui taas myönteisemmäksi kaikissa jäsenyyttä hakeneissa Pohjoismaissa.

Kussakin Pohjoismaassa oli kansallisia tekijöitä, jotka vaikuttivat EU-jäsenyyden kannatukseen. Suomessa turvallisuuteen liittyvät teemat olivat tärkeämpiä kuin Ruotsissa ja Norjassa. Ruotsissa taas työllisyyteen ja hyvinvointivaltion säilymiseen liittyvät teemat hallitsivat keskustelua enemmän kuin Suomessa ja Norjassa. Norjassa EU:n poliittinen yhdentymisen

herätti enemmän vastustusta kuin Suomessa ja Ruotsissa.

Kaikissa Pohjoismaissa suurituloiset suhtautuivat EU-jäsenyyteen myönteisemmin kuin pienituloiset, paljon kouluja käyneet myönteisemmin kuin vähän kouluja käyneet ja eteläisissä asutustaajamissa asuvat myönteisemmin kuin pohjoisen haja-asutusalueilla asuvat.

Toimihenkilöt suhtautuivat EU-jäsenyyteen myönteisemmin kuin työväestö. Norjassa ja Suomessa maanviljelijät suhtautuivat jäsenyyteen kielteisemmin kuin mikään muu ammattiryhmä.

Kaikissa Pohjoismaissa miehet suhtautuivat EU-jäsenyyteen myönteisemmin kuin naiset. Jäsenyyskampanjoinnin aikana nuoret suhtautuivat EU-jäsenyyteen vanhempia ikäluokkia myönteisemmin kaikissa Pohjoismaissa, mutta Ruotsissa ja Suomessa ei kansanäänestyksessä enää ollut ikäryhmien välisiä eroja. Norjassa nuoret kannattivat EU-jäsenyyttä suhteellisesti vähän enemmän kuin vanhat. Vuoden 1972 EEC-kansanäänestyksessä nuoret olivat innokkaimpia EEC-sopimuksen vastustajia.

Konservatiiviset puolueet ja sosiaalidemokraattiset puolueet kannattivat kaikissa kolmessa Pohjoismaassa maansa liittymistä Euroopan unioniin. Myös Suomen ja Ruotsin kansanpuolueet olivat EU-jäsenyyden kannalla, mutta Norjassa vuoden 1972 kansanäänestyksessä hajoanut Venstre ei ottanut kantaa jäsenyyteen.

Konservatiivisten puolueiden äänestäjät tukivat kansanäänestyksessä EU-jäsenyyttä yhtenäisemmin kuin muiden puolueiden kannattajat. Sosiaalidemokraattisilla puolueilla oli suurempia vaikeuksia saada kannattajiensa enemmistö tukemaan jäsenyyttä.

Suomen ja Ruotsin Keskustapuolueet kannattivat varauksin EU-jäsenyyttä, vaikka niiden kannattajakunnan enemmistö äänesti jäsenyyttä vastaan. Norjassa sen sijaan Keskustapuolue johti EU:n vastaista kampanjaa ja yli 90 % sen jäsenistöstä äänesti kansanäänestyksessä ei.

Ruotsin ja Norjan Vasemmistopuolueet vastustivat EU-jäsenyyttä. Suomessa Vasemmistoliitto ei ottanut puolueena kantaa EU-jäsenyyteen. Kaikissa Pohjoismaissa Vasemmistopuolueiden kannattajien enemmistö vastusti EU-jäsenyyttä.

Taloudellinen ja poliittinen yhdentyminen on tuottanut Pohjoismaiden politiikkaan uuden

vedenjakajan. Konservatiiviset ja sosiaalidemokraattiset puolueet ovat teollisessa ja kaupunkilaisessa ympäristössä toimivia puolueita, jotka suhtautuvat taloudelliseen yhdentymiseen myönteisemmin kuin Keskustapuolueet ja Vasemmistopuolueet. Maaseudun arvot ja vanhaisänmaallisuus kanavoituivat Keskustapuolueisiin ja osittain myös kristillisiin ja populistisiin puolueisiin. Alueelliset erot EU-jäsenyyden kannatuksessa vahvistavat poliittisen kentän uutta jakoa, jossa Keskustapuolueet sitoutuvat pohjoisen ja maaseudun etujen puolustamiseen.

Euroopan unionin liberalistiseen talouspolitiikkaan kohdistettu kritiikki antaa Pohjoismaiden Vasemmistopuolueille uutta identiteettiä sosiaalidemokraattisista puolueista eroavina post-kommunistisina vasemmistopuolueina.

* * *

Taloustutkimus Oy:n tutkimusjohtaja *Hannu Ilkas* on ystävällisesti toimittanut kirjoittajan käyttöön Taloustutkimuksen Omnibus-haastattelujen EY-aineistoja useiden vuosien ajalta. Esitän Ilkakselle lämpimät kiitokseni saamastani arvokkaasta avusta.

LÄHTEET

- Bjørklund, Tor (1993): *Norge og EF*. Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo. Moniste.
- Bjørklund, Tor (1995): Julkaisemattomia haastatteluaineistoja Norjan EU-kansanäänestyksestä. Institute for Social Research, Oslo.
- Elinkeinoelämän Valtuuskunta (EVA 1994): *Suomalaisten EU-kannanotot*. Kevät 1994. Helsinki.
- Ludlow, Peter (ed.) (1994): *The Fourth Enlargement. Public Opinion on Membership in the Nordic Candidate Countries*. Centre for European Policy Studies, Brussels.
- Markets- og mediainstituttet: *EF-undersøkelse 1987-1994*. Oslo.
- Paloheimo, Heikki (1994): Kansalaismielipiteiden kehitys Suomessa. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.), *Suomen EU-kansanäänestys 1994. Raportti äänestäjien kannanotoista*. Ulkoasianministeriö, Eurooppatiedotus ja Painatuskeskus, Helsinki. s. 41-52
- Paloheimo, Heikki & Pertti Pesonen (1994): Muut Pohjoismaat ja Itävalta. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.), *Suomen EU-kansanäänestys 1994. Raportti äänestäjien kannanotoista*. Ulkoasianministeriö, Eurooppatiedotus ja Painatuskeskus, Helsinki. s. 25-40.
- SIFO: *Dagsbuss*-monisteita vuosilta 1989-1994.
- SIFO (1994): *Eurobarometer, Sverige*, December 1993. Stockholm.

Suomen Gallup Oy: EY-haastatteluja vuosilta 1987–1991.

Suomen Gallup Oy (1993a): *Eurobarometer-tutkimus Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa*. Tutkimusyhteenveto 2.2.1993.

Suomen Gallup Oy (1993b): *Eurobarometri 40*. Helsinki.

Taloustutkimus Oy: *Omnibus-tutkimusraportteja vuosilta 1992–1994*.